

Віолета

КУПИТИ

Віолета дель Вальє народилася 1920 морового року, у час, коли інфлюенца й війна, а потім велика депресія назавжди змінили людське життя навколо й далеко за межами її рідної країни. Тоді багатодітна родина змушена була покинути звичний просторий «дім з камеліями» і шукати прихистку в сільській глушині, в магічній красі дикої природи і забутих звичаїв добрих і щирих людей, які назавжди змінили і їх, і їхні уявлення про світ. Новий роман Ісабель Альєнде – прониклива подорож у найнесподіваніші закопелки земної кулі та людської душі, епічна оповідь для поціновувачів неймовірних історій життя, з яких можна створити не кілька оповідань, а великий роман, на кшталт уже екранізованого шедевру письменниці – «Дім духів». Інша річ, що в цій історії однієї родини, попри всі потрясіння ХХ століття, які випали на їх долю, попри пристрасність і вир невимовних емоцій, таки відчутно менше магічного, та значно більше реалізму і гумору. «Любий Камільо, ти є хранителем моїх листів, в яких записано усе моє життя. Та обіцяй мені одне: по моїй смерті ти їх спалиш, бо вони сентиментальні й часто злостиві. Цей короткий виклад замінить ту непомірну кореспонденцію», – таким є заповіт Віолети, головної героїні однойменного роману Ісабель Альєнде, жінки незламної, розумної, наділеною добрим гумором і невичерпною вітальністю. Цей «короткий виклад» насправді є родинною сагою, що перегукується з іншим романом Альєнде – епічним «Домом духів». Ісабель Альєнде не раз казала, що пише з пам'яті; і справді: велике епічне полотно, яким є її останній роман, несе на собі виразний автобіографічний відбиток його авторки – задушливий, хоча позірно благополучний, перший шлюб Віолети, порятунком від якого стало несподіване і пристрасне кохання, смерть доньки, травма вигнання, умиротворене кохання на схилку літ...

NEW YORK TIMES BEST SELLING AUTHOR

ИСАБЕЛЬ
АЛЬЕНДЕ

БИОЛЕТА

роман

*La traducción de esta obra ha recibido una ayuda
del Ministerio de Cultura y Deporte de España*

*Переклад цього твору здійснено
за підтримки Міністерства культури і спорту Іспанії*

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE CULTURA
Y DEPORTE

DIRECCIÓN GENERAL
DEL LIBRO
Y FOMENTO DE LA LECTURA

Isabel Allende

VIOLETA

PLAZA JANÉS

Ісабель Альєнде

ВІОЛЕТА

---

*З іспанської переклала
Галина Грабовська*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 821.134.2
А-56

Ісабель Альєнде

ВІОЛЕТА

Роман

З іспанської переклала Галина Грабовська

Перекладено за виданням:

ISABEL ALLENDE

VIOLETA

© 2022, Isabel Allende

© 2022, Penguin Random House Grupo Editorial,

S. A. U. Travessera de Gràcia, 47-49. 08021 Barcelona

ISBN: 978-84-01-02747-5

Віолета дель Вальє народилася 1920 морового року, у час, коли інфлюєнца й війна, а потім велика депресія назавжди змінили людське життя навколо й далеко за межами її рідної країни. Тоді багатодітна родина змушена була покинути звичний просторій «дім з камеліями» і шукати прихистку в сільській глушині, в магічній красі дикої природи і забутих звичаїв добрих і щирих людей, які назавжди змінили і їх, і їхні уявлення про світ.

Новий роман Ісабель Альєнде — прониклива подорож у найнесподіваніші закопелки земної кулі та людської душі, епічна оповідь для поціновувачів неймовірних історій життя, з яких можна створити не кілька оповідань, а великий роман, на кшталт уже екранізованого шедедру письменниці — «Дім духів». Інша річ, що в цій історії однієї родини, попри всі потрясіння ХХ століття, які випали на їх долю, попри пристрасність і вир невимовних емоцій, таки відчутно менше магічного, та значно більше реалізму і гумору.

Для широкого кола читачів.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

© Isabel Allende, 2022

© Галина Грабовська, український переклад, 2022

ISBN 978-617-7654-86-4

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2022

Tell me, what is it you plan to do
with your one wild and precious life?

Скажи мені, що ти збираєшся робити
з твоїм єдиним шаленим і дорогоцінним життям?

Mary Oliver
«The Summer Day»

Любий Каміло!

Пишу ці сторінки з наміром залишити тобі сповідь, бо думаю, що в далекому майбутньому, коли ти будеш старий і зморений нудьгою, можливо, схочеш мене згадати. У тебе зберігаються мої листи, в яких записано все мое життя, але ти мусиш дотриматись обіцянки і спалити їх, коли я помру, бо вони сентиментальні і часто злостиві. Цей короткий виклад замініть те чимале листування.

Люблю тебе, як нікого в цьому світі,

Віолета

Санта-Клара, вересень 2020 р.

Перша частина

ВИГНАННЯ (1920 — 1940)

1

Я з'явилася на світ у буремну п'ятницю 1920-го морозного року. Того дня, коли я народилася, пропало світло, як це часто бувало в грозу, і запалили свічки й газові лампи, які про всяк випадок завжди тримали під рукою. Моя мати Марія Грасія відчула перейми, які так добре знала, бо вже народила п'ятьох дітей, і віддалася стражданню, змирившись із думкою, що приведе на світ іще одного хлопця при допомозі своїх сестер, які не раз зараджували їй в таку критичну мить і не втрачали голови. Родинний лікар уже кілька тижнів без перепочинку працював в одному з польових шпиталів, і їм здавалося нетактовним кликати його заради чогось такого прозаїчного, як пологи. У попередні рази вони могли розраховувати на повитуху, завжди одну і ту саму, але та жінка стала однією з перших жертв інфлюенци, а іншої вони не знали.

Моя мати обраховувала, що все своє доросле життя була вагітною, породилею або очунювала після викидня. Її старшому синові Хосе Антоніо виповнилося дев'ятнадцять років, цього вона була певна, бо він народився в рік одного з наших найстрашніших землетрусів, який зруйнував пів країни і залишив по собі тисячі мерців, але не пам'ятала точно ні віку інших дітей, ані того, скільки вагітностей не

доносила. Кожен викидень на кілька місяців позбавляв її дієздатності, а кожні пологи надовго лишали виснаженою та меланхолійною. Перед заміжжям вона була найгарнішою дебютанткою столиці, стрункою, з незабутнім обличчям із зеленими очима і напівпрозорою церою, та надмір материнства деформував її тіло і вичерпав дух.

В теорії вона любила своїх дітей, але на практиці воліла тримати їх на зручній віддалі, бо енергія цієї ватаги хлопців вносила бойовий розрух в її маленьке жіноче царство. Якось вона зізналася своєму сповіднику, що приречена народжувати хлопців, це наче диявольське прокляття. Як покуту мала цілі два роки щодня проказувати вервичні молитви і зробити значну пожертву на ремонт церкви. Чоловік заборонив їй ще колись сповідатися.

Під наглядом тітки Пілар Торіто, хлопчисько, який робив усіляку чорну роботу в домі, заліз на драбину і прив'язав мотузки, що зберігались у шафі для такої okazji, до двох сталевих гаків, які сам колись забив у стелю. Моя мати, в сорочці, стоячи навколішки і вхопившись руками за мотузку, якийсь час, що здався їй вічним, тужилась, лаючись, як пірат, чого ніколи не робила в інші моменти. Тітка Пія, зігнувшись між її ніг, була готова прийняти новородка перед тим, як він торкнеться землі. Вона вже мала наготовані відвари з кропиви, полину і рути, потрібні після пологів. Ревіння бурі, що билась у віконниці та видирала черепицю з покрівлі, заглушило стогони і довгий фінальний зойк, коли я висунула спочатку голову, а потім тіло, вкрите слизом і кров'ю, яке випорснуло з рук моєї тітки і гепнулося на дерев'яну підлогу.

— Яка ти незграбна, Піє! — крикнула Пілар, піднімаючи мене за ніжку. — Це дівчинка! — додала вона здивовано.

— Не може бути, подивися добре, — знесилено прошепотіла моя мати.

— Кажу ж тобі, сестро, у неї нема цюцюрки, — відказала тітка.

Того вечора мій батько вернувся додому пізно, після того, як повечеряв і зіграв кілька партій у бріску* в клубі, і пішов просто до себе в кімнату, щоб зняти одяг і для профілактики прополоскати горло алкоголем перед тим, як привітатися з родиною. Він попросив чарку коньяку в чергової служниці, якій навіть на думку не спало сповістити йому новину, бо вона не звикла розмовляти з господарем, і пішов привітатися з дружиною. Іржавий запах крові попередив його про те, що сталося, перш ніж він переступив поріг. Він застав матір у ліжку, розпашілу, зі змокрілим від поту волоссям, у чистій сорочці, вона відпочивала. Мотузки зі стелі вже прибрали і відра з брудним ганчір'ям теж.

— Чому мені не сказали?! — вигукнув він, поцілувавши свою жінку в чоло.

— А як ми мали це зробити? Шофер з тобою, а жодна з нас не пішла б пішки в таку грозу, навіть якби твої озброєні гевали дозволили нам пройти, — відказала Пілар не надто привітно.

— Це дівчинка, Арсенію. Нарешті в тебе є донька, — втрутилась Пія, показуючи йому згорток, який тримала на руках.

— Слава Богу! — прошепотів батько, але усмішка сповзла з його обличчя, коли він побачив те, що визирало зі бганок шалі. — У неї гуля на лобі!

— Не хвилюйся. Деякі діти такими народжуються і за кілька днів приходять до норми. Це прикмета тямущості, — зімпровізувала Пілар, щоб не казати йому, що його донька приземлилася в життя головою.

---

* Бріска — гра в карти (*примітка перекладача*).

— Як ви її назвете? — поцікавилась Пія.

— Віолета, — сказала моя мати твердо, не давши своєму чоловікові можливості втрутитися.

То було уславлене ім'я маминої прабабки, яка вишила герб першого стягу Незалежності у 1800 році.

Пандемія не захопила мою родину зненацька. Щойно рознісся поголос про вмирущих, які волочилися вулицями порту, і про лячну кількість синіх трупів у морзі, мій батько Арсеніо дель Вальє обрахував, що до столиці ця напасть дійде за кілька днів, і не втратив самовладання, бо чекав її. Він підготувався до такого розвитку подій із бистротою, з якою робив усе і яка допомагала йому вести справи і заробляти гроші. Він єдиний з братів ішов шляхом відновлення престижу багатой людини, яким вирізнявся мій прадід і який успадкував мій дід, але з роками втратив, бо мав надто багато дітей і був чесний. З п'ятнадцяти дітей, яких породив той дід, живими залишились одинадцятьоро — значне число, яке свідчило про силу крові Дель Вальє, як вихвалявся мій батько, але потрібні чималі зусилля й гроші, аби утримувати таку чисельну родину, тож багатство потроху розтануло.

Ще до того, як преса назвала ту хворобу її ім'ям, мій батько вже знав, що йдеться про іспанську інфлюенцу, бо був у курсі світових новин завдяки іноземним газетам, які приходили в Клуб Уніон із запізненням, але містили більше інформації, ніж місцеві, а також радіо, яке він сам змайстрував, дотримуючись вказівок інструкції, при допомозі якого він підтримував контакт з іншими радіолоубителями і так, поміж хрипів і писків короткохвильового зв'язку, дізнавався про справжні спустошення пандемії в інших місцях. Він стежив за поширенням вірусу із самого початку, знав, що той, немов фатальний вітер, пронісся

Європою і Сполученими Штатами, і дійшов висновку, що коли його наслідки були настільки трагічними в цивілізованих країнах, то в нашій, де ресурси такі обмежені, а люди є більшими невігласами, можна було сподіватися ще гіршого.

Іспанська інфлюенца, яку для скорочення прозвали грипом, приходила із запізненням на два роки. На думку наукової спільноти, ми уникли зарази завдяки географічній ізольованості, природному бар'єру гір з одного боку та океану з іншого, цілющості клімату і віддаленості, яка захищає нас від непотрібного швендяння заражених іноземців, але глас народу приписував це втручання падре Хуана Кірогі, якому присвятили превентивні хресні ходи. Це єдиний святий, якого варто почитувати, бо в тому, що стосується домашніх чуд, йому немає рівних, хоча Ватикан його не канонізував. Утім, 1920 року вірус прийшов у всій своїй красі та славі з таким напором, якого ніхто не міг собі уявити, і спростував наукові й теологічні теорії.

Зараза починалася з могильного холоду, який ніщо не могло послабити, гарячкової трясучки, оглушливого болю голови, палючого печіння в очах і горлі, марення зі страшним видінням смерті, що чатувала на віддалі півтора метри. Шкіра ставала щораз темнішого фіолетового кольору, руки і ноги робилися чорними, кашель не давав дихати, кров'яниста піна наповнювала легені, жертва скімлила від тривоги і кінець наставав через асфіксію.

Мій батько, і не без підстав, підозрював, що на війні в Європі інфлюенца викосила більше солдатів, які були скупчені в окопах і не мали можливості уникнути зараження, ніж кулі та гірчичний газ. З такою ж лютістю вона спустошила Сполучені Штати і Мексику, а потім поширилася Південною Америкою. В газетах писали, що в інших

країнах трупи стосами лежать на вулицях, як дрова, бо нема ні часу, ні достатньо цвинтарів, аби їх поховати, що третина людства інфікована і що буде понад п'ятдесят мільйонів жертв, але новини були такими ж суперечливими, як і страхітливі чутки, що розносились. Півтора року тому було укладене перемир'я, яке поклало край жахливій Великій війні в Європі, що тривала чотири роки, і лише зараз ставав відомий реальний масштаб пандемії, який приховувала військова цензура. Жодна держава не подавала числа своїх втрат; лише Іспанія, яка залишалася нейтральною в конфлікті, поширювала новини про цю хворобу і тому її врешті-решт стали називати іспанкою.

Раніше люди в нашій країні йшли на тамтой світ через звичні причини, себто безпросвітну убогість, погані звички, бійки, нещасливі випадки, забруднену воду, тиф і старіння. То був природний процес, який давав час на гідне поховання, та з приходом грипу, що накидався з пажерливістю тигра, доводилося нехтувати розрадою вмирущих і похоронними ритуалами.

Перші випадки було помічено у портових вертепах наприкінці осені, але ніхто, крім мого батька, не звернув на це належної уваги, позаяк жертвами були не надто чеснотливі дамочки, злочинці та контрабандисти. Казали, що то венерична хвороба, привезена з Індонезії заїжджими моряками. Утім, невдовзі повсюдну напасть приховати стало неможливо і вже не можна було й далі скидати вину на проміскуїтет і веселе життя, бо хвороба не розбирала між грішниками й доброчесними. Вірус узяв гору над падре Кірогою і вільно розгулював, безжально накидаючись на дітей і старих, бідних і багатих. Коли злягла вся трупа оперети і кілька депутатів конгресу, таблоїди проголосили кінець світу і відтак уряд вирішив закрити кордони і контролювати порти. Та було вже пізно.

Марними були відправи, які служили три священники, і торбинки з камфорою, які чіпляли на шию, щоб запобігти зараженню. Зима, що наближалася, і перші дощі погіршили ситуацію. Довелося на скору руку облаштувати польові шпиталі на спортивних полях, морги в льодовнях муніципальної скотобійні і спільні могили, куди мали скидати трупи бідняків, засипані негашеним вапном. Оскільки вже знали, що хвороба проникає через ніс і рот, а не через укуси комара або якогось хробака в нутрощах, як думала чернь, запровадили носіння масок, але якщо їх не вистачало навіть медичному персоналу, який боровся з пошестю на передовій, то й решті населення вони також не були доступні.

Президент країни, син італійських іммігрантів у першому поколінні, що сповідував прогресивні ідеї, був обраний за кілька місяців до того голосами новопосталого середнього класу і робітничих профспілок. Мій батько, як і всі його родичі Дель Вальє, друзі та знайомі, не довіряв йому через реформи, які той збирався проводити, бо ті були невігідні консерваторам, і через те, що він був чужинцем без старовинного кастильсько-баскського прізвища, однак схвалював те, як він протистояв катастрофі. Першим розпорядженням було замкнутися в домах, щоб уникнути зараження, та, позаяк ніхто не звернув на нього уваги, президент оголосив надзвичайний стан, комендантську годину вночі і заборону цивільному населенню швендяти без поважної причини — під загрозою штрафу, арешту і в багатьох випадках лупня.

Зачинили школи, торговельні заклади, парки та інші місця, де зазвичай скупчувались люди, але деякі державні установи, банки працювали, курсували поїзди і вантажівки, які постачали міста, і залишались відчиненими алкогольні крамниці, бо вважалося, що спиртне у поєд-

нанні з великими дозами аспірину вбиває заразу. Ніхто не рахував умерлих від інтоксикації таким поєднанням алкоголю з аспірином, як зауважила моя тітка Пія, що була непитущою і не вірила в аптекарські засоби. Поліція не справлялася з примусом до послуху і запобіганням злочинам, як того боявся мій батько, тож довелося звернутися до військовослужбовців, аби вони патрулювали вулиці, попри їхню заслужену репутацію хамів. Це спричинило переполюх в опозиційних партіях, а також серед інтелектуалів і митців, які не забули різню беззахисних робітників, серед яких були жінки і діти, учинену військовими кілька років перед тим, а також інші випадки, коли вони з багнетами напереваги кидалися на цивільне населення, наче то були іноземні вороги.

Святелище падре Хуана Кірогі переповнилося вірянами, які прагнули зцілитися від інфлюенци, і в багатьох випадках це сталося, та маловіри, яких ніколи не бракує, казали, що коли хворому вистачило сили піднятися тридцятьма двома уступами до каплиці на горі Сан-Педро, то він уже був зцілений. Однак вірних це не бентежило. Попри те, що публічні зібрання були заборонені, зібрався стихійний натовп з двома єпископами на чолі, який мав намір іти до святелища, але солдати розігнали його ударами прикладів і пострілами. За п'ятнадцять хвилин вони застрелили двох і поранили шістьдесят трьох людей, один з яких тієї ж ночі помер. Офіційний протест єпископів було проігноровано головою уряду, який не прийняв прелатів у своєму кабінеті, а відповів їм у письмовій формі через секретаря, що «до того, хто не скорятиметься закону, буде застосовано тверду руку, навіть якщо йтиметься про Папу». Відтоді ніхто не мав бажання повторити паломництво.

У нашій родині не було жодного зараженого, бо ще до прямого втручання уряду мій батько вжив необхід-

них запобіжних заходів, керуючись тим, як інші країни здолали пандемію. По радіо він зв'язався з управителем своєї лісопильні, хорватським іммігрантом, якому повністю довіряв, і той прислав йому з півдня двох найкращих лісорубів. Батько озброїв їх такими допотопними рушницями, що й сам би не потрапив з них стріляти, поставив по одному при кожному вході до садиби і наказав нікого не впускати і не випускати, за винятком його самого і мого найстаршого брата. То був не надто практичний наказ, бо, звісно, вони не збиралися спиняти членів родини пострілами, але присутність цих двох чолов'яг могла віднайти злодюжок. Лісоруби, які нараз стали озброєними охоронцями, в дім не заходили: спали на сінниках у возовні, харчувалися їжею, яку кухарка передавала їм через вікно, і пили сивуху, яку батько постачав їм без обмежень разом із пригорщами аспірину, щоб убезпечитися від зарази.

Задля власного захисту батько купив з-під поли англійський револьвер «Webley», який був випробуваний на війні, і почав займатися стрільбою по мішенях на задньому дворі, полохаючи курей. Насправді він боявся не так вірусу, як охоплених відчаєм людей. В нормальні часи у місті було повно босяків, жебраків і злодіїв. Якщо повториться те, що коїлося в інших місцях, то зросте безробіття, забракне харчів і почнеться паніка і в такому разі навіть доволі порядні люди, які досі обмежувалися протестами перед будівлею конгресу, вимагаючи роботи та справедливості, порушуватимуть закон, як у ті часи, коли безробітні шахтарі з півночі, голодні й розлючені, наринули в місто і принесли тиф.

Батько закупив провізію на всю зиму: мішки картоплі, борошна, цукру, олію, рис і боби, горіхи, в'язанки часнику, в'ялене м'ясо і ящики фруктів та овочів, щоб зробити консерви. Чотирьох синів, наймолодшому з яких щойно

виповнилося дванадцять, він відправив на південь, ще до того як школа Сан-Ігнасіо за наказом уряду призупинила навчання, але Хосе Антоніо залишився у столиці, бо збирався вступати в університет, щойно світ прийде до норми. Поїздки було скасовано, але мої брати встигли сісти в останній пасажирський поїзд, який відвіз їх на станцію Сан-Бартоломе, де на них чекав Марко Кусанович, хорватський управитель, якому звеліли приставити їх до роботи пліч-о-пліч із місцевими суворими лісорубами. Жодного панькання. Так вони будуть зайняті та здорові, а разом не буде клопоту вдома.

Моїй матері, двом її сестрам Пії та Пілар і хатнім служницям було строго наказано сидіти вдома і в жодному разі нікуди не виходити. Моя мати мала слабкі легені через перенесені в юності сухоти, була делікатної будови тіла і не могла наражатися на ризик заразитися грипом.

Пандемія не надто змінила рутину закритого світу, яким був наш дім. Головні двері з різьбленого червоного дерева вели в просторий темний вестибюль, куди виходили дві вітальні, бібліотека, парадна їдальня, більярдна і ще одна зачинена кімната, яку називали конторою, бо в ній стояли півдюжини металевих шафок, забитих документами, яких уже віддавна ніхто не переглядав. Друга частина дому була відокремлена від першої вимощеним португальськими кахлями патіо з мавританським фонтаном, чий механізм подачі води не працював, і безліччю камелій, посаджених у вазонах; ці квіти й дали назву садибі: дім з камеліями. З трьох боків патіо тяглася скляна галерея, яка з'єднувала кімнати щоденного користування: їдальню, кімнату для ігор, ще одну для шиття, спальні й туалети. В галереї було прохолодно влітку і більш-менш тепло взимку завдяки жаровням з вуглям. Остання частина дому була царством

челяді й тварин; там містилися кухня, пральня, пивниця, возовня і низка жалюгідних кімнаток, де ночували хатні служниці. Моя мати зрідка навідувалась у той третій двір.

Садиба належала моїм дідові з бабою по лінії батька, і коли вони померли, вона була єдиним чогось вартим, що дістали у спадок їхні діти. Її вартість, поділена на одинадцять частин, мало що значила для кожного з них. Арсенію, єдиний, хто мав бачення майбутнього, запропонував, що викупить у братів їхні частки, потроху сплачуючи їм внески. Спочатку інші сприйняли це як послугу, бо цей старий домище мав безліч конструкційних проблем, як пояснив їм мій батько. Ніхто при здоровому глузді там би не жив, але йому потрібен простір для його дітей і тих, які ще з'являться на світ, а також для дуже літньої тещі і сестер його дружини, двох старих панн, які жили з його ласки. Згодом, коли він почав зволікати з обіцяними виплатами і врешті взагалі їх припинив, його стосунки з братами зіпсувалися. Він не мав наміру їх обдурити. Йому випадали фінансові оказії, і він сам собі обіцяв, що сплатить їм решту з відсотками, та минали роки від однієї відстрочки до іншої і про борг було забуто.

Оселя й справді була занедбаною руїною, але двір займав півкварталу і мав виходи на дві вулиці. Хотілося б мені мати фотографію, Каміло, щоб показати її тобі, бо там починається моє життя і мої спогади. Ті хороми втратили той блиск, якими відзначалися колись, до економічного краху, коли дідусь ще повелівав кланом своїх численних дітей та армією слуг і садівників, які утримували дім у бездоганному стані, а сад був раєм квітів і фруктових дерев — із заскленою оранжереєю, де росли орхідеї з інших кліматичних зон, і чотирма мармуровими статуями з грецької міфології, як було тоді заведено серед знатних родин, що були вирізьблені тими самими місцевими умільцями, які висікали могильні плити. Старих садівників уже немає, а

нові є бандою нероб, як казав мій батько. «Якщо й далі так піде, дім заросте бур'яном», — повторював він, але нічого не робив для вирішення ситуації. Він волів любитися природою здалеку, та не вважав її вартою своєї уваги, яка була зосереджена на прибутковіших справах. Прогресуюче руйнування садиби його не надто непокоїло, бо він збирався жити в ній лише доти, доки буде треба: дім нічого не був вартий, але ґрунт був чудовий. Він мав намір продати його, коли його ціна достатньо зросте, навіть якщо доведеться чекати не один рік. Його аксіомою було кліше: купувати дешево й продавати дорого.

Вищий клас перебирався в передмістя, якнайдалі від державних закладів, базарів і курних площ, загиджених голубами. Спостерігалась лихоманка зносити такі особняки, аби споруджувати офісні будівлі чи багатоквартирні будинки для середнього класу. Столиця була і залишається одним з найбільш сегрегованих міст світу, і позаяк ці вулиці, які були головними із часів колоніальної епохи, поступово займатимуть нижчі класи, мій батько мусив би переселити свою родину, аби не видатися дивним в очах своїх друзів і знайомих. На прохання моєї матері він провів у дім електрику і встановив унітази, тоді як усе решта тихо руйнувалося.

2

Моя бабуся по матері цілими днями ниділа в галереї, сидячи у фотелі з високою спинкою, настільки поглинута своїми спогадами, що за шість років не промовила жодного слова. Мої тітоньки Пія та Пілар, на кілька років старші від моєї матері, також жили з нами. Перша була милою жіночкою, яка розумілася на зіллі і володіла даром зцілення накладанням рук. У двадцять три роки вона зби-

ралася заміж за троюрідного брата, якого любила з п'ятнадцяти років, але так і не вбрала шлюбну сукню, бо її наречений за кілька місяців до весілля раптово помер. Через те, що розтин не проводили, бо родичі не дали на це згоди, його смерть приписали вродженій ваді серця. Пія визнала себе вдовою по єдиному коханому, вбралася у строгий траур та інших претендентів вже не підпускала.

Тітонька Пілар була гарною, як усі жінки в її родині, але робила все можливе, аби не здаватися такою, і кепкувала із чеснот та окрас жіночності. Було кілька відважних юнаків, які в молодості намагалися за нею упадати, але вона подбала про те, щоб їх відлякати. Шкодувала, що не народилася на півсторіччя пізніше, бо тоді б реалізувала своє прагнення стати першою жінкою, що підкорила Еверест. Коли шерп Тенцінг Норгей та англієць Едмунд Гілларі здійснили це 1953 року, Пілар плакала з розпуки. Вона була високою, дужою та спритною і мала владний темперамент полковника; виступала в ролі економки і займалася справами, яких ніколи не бракувало. Мала талант до механіки, придумувала домашні приладдя, їй приходили до голови оригінальні способи усунути їхні недоліки, тому казали, що Бог помилився щодо неї статтю. Ніхто не дивувався, коли бачив, як вона, видершись на дах, керує заміною черепиці після підземних поштовхів або не гидує взяти участь у рубанні курей та індиків на задньому дворі до Різдва свят.

Карантин, запроваджений через інфлюенцу, мало відчувався в нашій родині. В нормальні часи покоївки, кухарка і прая мали вільні лише два вечори на місяць; шофер і садівники мали більше свободи, бо чоловіки не вважалися челяддю. Винятком був Аполоніо Торо, велетенський юнак, який за кілька років до того постукав у двері Дель Вальє з проханням дати поїсти і залишився

в домі. Припускали, що він є сиротою, але ніхто не завдав собі труда це перевірити. Торіто на вулицю потикався рідко, бо побоювався, що на нього накинуться, як це вже не раз бувало: його дещо звіриний вигляд і простодушність підбивали на гріх. Він тягав дрова і вугілля, шліфував і натирав воском паркет і виконував іншу чорну роботу, яка не вимагала розмислу.

Моя мати не дуже любила бувати в товаристві і в кращі часи виходила якомога менше. Супроводжувала свого чоловіка на зібрання родини Дель Вальє, які були такими численними, що можна було заповнити річний календар річницями, хрестинами, весіллями і похоронами, але робила це знехотя, бо через гамір у неї боліла голова. Могла послатися на погане здоров'я або чергову вагітність, щоб залишитися вдома чи поїхати в санаторій для сухотників у горах, де одужувала від бронхіту і користала з нагоди відпочити. За гарної погоди вона їздила на коротку прогулянку в шикарному автомобілі марки «Форд Т», який її чоловік придбав, допіру вони увійшли в моду, що розвивав самогубну швидкість п'ятдесят кілометрів за годину.

— Одного дня я покатаю тебе на власному літаку, — пообіцяв їй батько, хоча то було останнє, чого б вона бажала як транспортний засіб.

Батька захоплювала аеронавтика, яка вважалася примхою авантюристів і плейбоїв. Він думав, що в майбутньому ці літачки з полотна і дерева будуть доступні кожному, хто зможе за них заплатити, як автомобілі, і він буде одним з перших, хто вкладатиме в них гроші. В нього все було продумано. Він купить їх з рук у Сполучених Штатах, у розібраному вигляді привезе в країну, щоб уникнути сплати мита, а потім, зібравши їх, як належить, продасть за ціною золота. Завдяки одній із примх долі

через багато років мені випаде здійснити його мрію у дещо зміненому вигляді.

Шофер відвозив мою матір на закупи в турецький пасаж або у Версальський салон на зустріч із котроюсь із її своячок, яка вводила її в курс родинних пліток, але майже ніщо з цього останніми місяцями не було можливе — спочатку через її важкий живіт, а згодом внаслідок самоізоляції через пандемію. Зимові дні були короткими і минали за грою в карти з моїми тітками Пією і Пілар, шиттям, плетінням і покаяними молитвами на вервиці разом з Торіто і хатніми служницями. Вона наказала зачинити кімнати відсутніх синів, дві вітальні та їдальню. В бібліотеку заходили лише її чоловік і старший син. Торіто запалював там коминок, аби не відсиріли книжки. В решті кімнат і в галереї горіли вугільні жаровні, на яких стояли казани з окропом і листям евкаліпту, щоб очистити дихання і відігнати привид інфлюенци.

Мій батько і брат Хосе Антоніо не дотримувалися ні карантину, ні комендантської години: перший — бо був одним з тих бізнесменів, які вважалися незамінними для доброго функціонування економіки, а другий — тому що допомагав батькові. Вони мали пропуск, як і інші промисловці, підприємці, політики і медичні працівники. Батько із сином ходили в контору, зустрічалися з колегами та клієнтами і вечеряли в Клубі Уніон, який не зачинили, бо то було б однаково, що зачинити собор, хоча ресторан втрачав у якості у міру того, як персонал почав вмирати. На вулиці вони прикривалися фетровими масками, пошитими моїми тітками, а перед сном промивали горло алкоголем. Вони знали, що до інфлюенци ніхто не має імунітету, однак сподівалися, що завдяки цим заходам і окурюванню евкаліптом зараза не просочиться в наш дім.

У часи, коли мені випало народитися, такі сеньйори, як Марія Грасія, усамітнювалися, щоб приховати вагітність від сторонніх очей, і не годували своє потомство — це вважалося поганим смаком. Зазвичай наймали годувальницю, бідну жінку, яка відлучала від грудей власне дитя, аби винайняти їх іншому малюкові, якому пощастило в житті більше, але мій батько не дозволив, щоб якась незнайомка приходила в наш дім. Вона могла принести з собою інфлюенцу. Проблема мого харчування вирішили за допомогою кози, яку помістили в третьому патіо.

Від мого першого дня і до п'яти років я була під опікою виключно тітоньок Пії і Пілар, які розбалували мене так, що майже зіпсували мою вдачу. До цього доклався також мій батько, бо я була єдиною дівчинкою серед ватаги хлопців. У тому віці, коли інші діти вчать читати, я не вміла їсти сама, мене годували з ложки, а спала я, скрутившись клубочком, у колисці, яка стояла біля ліжка моєї матері.

Одного дня батько дозволив собі зробити мені зауваження, бо я розбила на друзки порцелянову голову ляльки, брязнувши нею об стіну.

— Невихована шмаркачка! Зараз ти в мене дістанеш!

Ніколи раніше він не підносив на мене голосу. Я впала долілиць на підлогу, ревучи, мов оглашенна, як робила це часто, і вперше у нього урвався безмежний терпець, з яким він завжди до мене ставився: схопивши мене за плечі, він так енергійно мною тріпонував, що, якби не втрутилися тітоньки, скрутив би мені в'язи. Від здивування моя вдована істерика миттю припинилася.

— Цьому дівчиську потрібна англійська гувернантка, — постановив розгніваний батько.

І так у нас з'явилася міс Тейлор. Батько знайшов її через агента, котрий вів деякі його справи в Лондоні, який попросту дав оголошення в газету «Таймс». Домовлялися вони за допомогою листів і телеграм, які кілька тижнів

йшли в один бік і стільки ж ішла відповідь у інший, та попри часові та мовні перешкоди — бо агент не володів іспанською мовою, а англійський словниковий запас мого батька обмежувався темою валют та експортних документів — їм вдалося порозумітися і найняти ідеальну особу, надійну жінку з досвідом і добрим ім'ям.

Через чотири місяці мої батьки і брат Хосе Антоніо повели мене, вбрану як на свято в пальтечко із синього оксамиту, солом'яний капелюшок і лаковані черевички, в порт зустрічати англійку. Нам довелося зачекати, поки з корабля пішохідними містками на берег зйдуть усі пасажири, привітаються з тими, хто прийшов їх зустріти, сфотографуються в розхристаних групах і позбирають свій незлічимий багаж, щоб пристань спорожніла і ми змогли розгледіти самотню фігурку, що стояла з нещасним виглядом. І тут мої батьки виявили, що гувернантка є зовсім не такою, як вони думали, з огляду на листування, усіяного лінгвістичними непорозуміннями з агентом. Насправді, перед тим як її найняти, мій батько в одній зі своїх телеграм розпитав її лише про одне: чи любить вона собак. Вона відповіла, що надає перевагу людям.

Через одне з міцно вкорінених у моїй родині упереджень вони сподівалися, що то буде зріла й старомодна жінка, з гострим носом і поганими зубами, як ті дами з британської колонії, з якими вони були неблизько знайомі чи бачили їхні портрети у світській хроніці. Міс Джозефіна Тейлор була молодою жінкою ледь за двадцять, невисокою і ледь повненькою, але не товстою, вбраною в сукню гірчичного кольору прямого крою із заниженою талією, фетровий капелюшок у формі казанка і туфлі на ремінці. Вона мала лазурові очі, підведені чорним олівцем, який підкреслював їх переляканий вираз, волосся

кольору соломи і ту церу, мов рисовий папір, яка буває в дівчат з холодних країн і з роками безжально морщиться й покривається плямами. Хосе Антоніо зміг порозумітися з нею, послуговуючись англійською мовою, якої навчився на інтенсивних курсах, але не мав нагоди практикувати.

Моїй матері ця міс Тейлор, свіжа, мов яблучко, відразу сподобалась, але її чоловік почувався обманутим, бо, запрошуючи її так здалека, він хотів, аби вона привчила мене до дисципліни, прищепила гарні манери і заклала основи прийнятної шкільної освіти. Він постановив, що мене навчатимуть вдома, аби уберегти від шкідливих ідей, вульгарних звичаїв і захворювань, які занапащали дітей. Пандемія згубила декого з наших далеких родичів, але в нашому домі ніхто не став її жертвою; проте існувало побоювання, що вона повернеться з новою силою і сіятиме смерть серед дітей, які, на відміну від дорослих, які вижили в першу хвилю вірусу, не мали до нього імунітету. Через п'ять років країна ще не цілком оговталася від біди, якої він наробив; вплив на систему охорони здоров'я та економіку був настільки руйнівним, що коли деінде панувало шаленство двадцятих років, ми в нашій країні досі жили дуже скромно. Мій батько боявся за моє здоров'я, не підозрюючи, що мої зомління, судоми й вибухові блювання є породженням непересічного мелодраматичного таланту, яким я тоді володіла, але, на жаль, втратила. Йому здавалося очевидним, що модна *flapper*, яку він зустрів у порту, не була відповідною особою для того, щоб доручити їй завдання приборкати цю дитину з диким норвом. Однак ця чужоземка піднесе йому ще не один сюрприз, включно з тим фактом, що насправді вона не була англійкою.

До приїзду міс Тейлор нікому не було ясно, яке місце вона займатиме в домашній ієрархії. Її не можна було

зарахувати до розряду покоївок, але й членом родини вона не була. Батько сказав, щоб з нею поводитися ввічливо та стримано, що їстиме вона зі мною в галереї чи буфетній, а не в їдальні, і наказав, аби для неї приготували кімнату бабусі, яка кілька місяців перед тим померла, сидячи у фотелі. Торіто відніс у підвал важкі розсохлі меблі з потертою оббивкою, які належали старенькій, їх замінили іншими, не такими похмурими, аби гувернантка не впала в зажуру, бо, як сказала тітка Пілар, у неї для цього й так буде достатньо підстав, позаяк вона матиме справу зі мною і пристосовуватиметься до життя у варварській країні на краю світу. Йшлося про нашу. Вона підбрала шпалери у стриману смужку і завіси в бляклі рожі, які вважала підходящими для старої діви, та заледве побачивши міс Тейлор, зрозуміла, що то була помилка.

Уже за тиждень гувернантка зблизилася з родиною значно більше, ніж цього сподівався її наймач, і питання про її положення на соціальній драбині, таке важливе у цій класово розшарованій країні, відпало. Міс Тейлор була люб'язною і скромною, та аж ніяк не боязкою, змусила всіх себе поважати, включно з моїми братами, які були вже дорослими, однак і далі поводитись як дикуни. Навіть два вівчурі, яких мій батько придбав у часи пандемії, аби ті захищали нас від можливих грабіжників, і які врешті перетворилися на розбещених кімнатних песиків, слухались її. Міс Тейлор досить було вказати їм на підлогу і, не підносячи голосу, віддати наказ своєю мовою, щоб вони, прищуливши вуха, злізали з фотелів. Нова гувернантка відразу ж встановила для мене режим і почала прищеплювати мені певні норми співжиття, попередньо показавши моїм батькам план навчання, який включав гімнастику на свіжому повітрі, уроки музики, науки і мистецтва.

Мій батько запитав у міс Тейлор, як у такому молодому віці вона стільки знає, і вона відказала, що для цього

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ